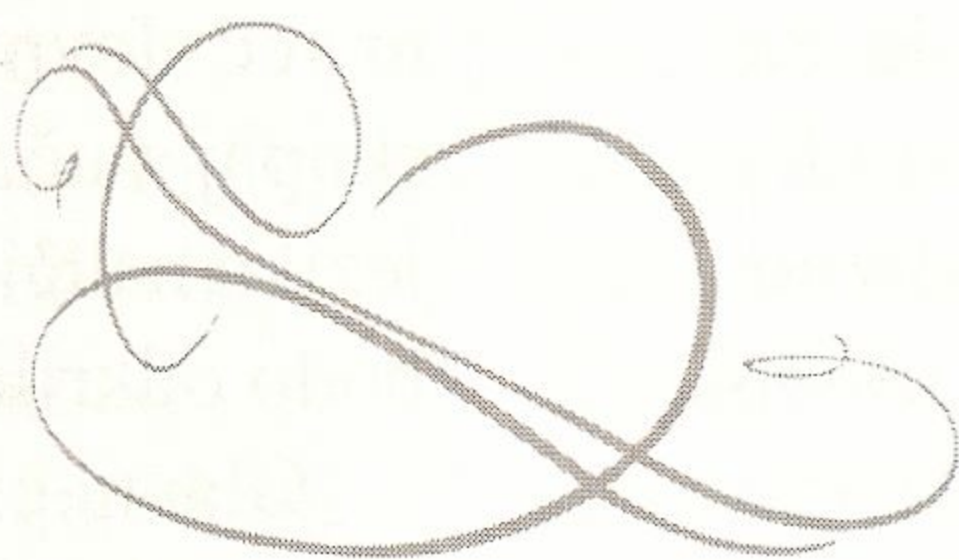

Učitelji so povedali, da so jim bili v veliko pomoč pri načrtovanju in izvajanju pouka kemije v osmem razredu devetletne osnovne šole znanja in napotki, ki so jih dobili na študijskih srečanjih v okviru programa uvajanja, ki jih izvaja Zavod RS za šolstvo. V prihodnje

pričakujejo, da bodo v okviru uvajanja in seminarjev stalnega strokovnega spopolnjevanja pridobili še več znanj na področju medpredmetnega načrtovanja, problemskega pouka in nove kulture preverjanja in ocenjevanja znanja.

VIRI IN LITERATURA

- NKS. 1996. Izhodišča kurikularne prenove, str. 15.
 Predmetna kurikularna komisija za kemijo. 1998. Učni načrt – Kemija. 5–7, 39–43.
 Skvarč, Mariza. 2001. Poročilo o spremljavi poskusnega izvajanja pouka kemije v 8. razredu.
 Skvarč, Mariza. 2001. Izziv poučevanja kemije v devetletni osnovni šoli. V: Zbornik referatov s posvetovanja – Slovenski kemijski dnevi 2001. Maribor: Slovensko kemijsko društvo in Fakulteta za kemijo in kemijsko tehnologijo, 1026–1036.
 Sajovec, Mateja, Skvarč, Mariza, Slana, Karmen. 2001. Pouk kemije – popestritev dneva. V: Kemija v šoli, 13 (2), 6–9.
 Vrtačnik, Metka. 2001. Organska kemija v osnovni in srednji šoli. V: Gradivo za 2. sklic ŠS za kemijo 2001/02.
 Vrtačnik, Metka. 1998. Smisel kurikularne prenove kemije. V: Zbornik seminarja: Prenova pouka kemije v osnovnih in srednjih šolah. Rogaška Slatina, ZRSS.
 Vrtačnik, M., Zupančič-Brouwer, N., Glažar, S. A. 1999. Vključevanje eksperimenta v pouk kemije. V: Zbornik seminarja: Didaktika eksperimentalnega dela za novi kurikulum. Nova Gorica, ZRSS.

Nada Holc

Zavod RS za šolstvo

NEMŠČINA V ŠOLSKEM VSAKDANU NAŠIH DEVETLETKARJEV

Znanje jezikov ne sme biti več le privilegij posameznikov, saj le-to spada k osnovni splošni izobrazbi vsakega človeka, k t. i. temeljnim kulturnim tehnikam. Geografsko gledano smo si v Evropi zelo blizu, za komunikacijo pa potrebujemo ob prvem jeziku – materinščini – vsaj še dva jezika. To je upoštevala tudi prenova slovenskega šolstva, ki je učenje jezikov ponudila vsem in jih sistemsko vključila v redno izobraževanje, hkrati pa vzpodbudila prizadevanja za kvalitetnejši pouk tujih jezikov. Z naraščajočo globalizacijo v Evropi dobivajo na pomenu regije in za dober izkoristek geografskega položaja in možnosti v tem prostoru je za Slovence potrebno prav obvladanje nemščine.

Umeščenost nemščine v predmetnik

Nemščina se v devetletni osnovni šoli poučuje kot prvi tuji jezik ali kot obvezni izbirni predmet (drugi tuji jezik). Predmetnik predvideva za učenje prvega tujega jezika 665 ur (6 let učenja od 4. do 9. razreda), za izbirni predmet pa 210 ur (3 leta učenja od 7. do 9. razreda).

Novi učni načrt za nemščino (kot prvi tuji jezik) prinaša več novosti, med njimi:

- zgodnje učenje,
- jasno opredeljene operativne učne cilje z minimalnimi standardi znanja,
- princip tematskih krogov in integracije jezikovnih vsebin,

- poudarek na razvijanju štirih osnovnih jezikovnih spretnosti (slušno in bralno razumevanje ter ustno in pisno sporočanje),
- možnost temeljnega in nivojskega pouka v sedmem razredu (fleksibilna diferenciacija),
- nivojski pouk na treh ravneh v osmem in devetem razredu (delna zunanja diferenciacija) ...

V zadnjih letih se nemščina kot prvi tuji jezik zelo izrinja iz naših osnovnih šol, na njeno mesto pa stopa angleščina. Opazna je velika zavzetost učiteljev, da se nemščina ohrani vsaj na šolah, kjer to še vedno je. Kot razlog navajajo tradicijo (npr. na severovzhodu Slovenije, na Koroškem), bližino državne meje z Avstrijo, potrebe v poklicnem življenju in turizmu idr.

Med bogato ponudbo izbirnih predmetov je šolska prenova uvrstila tudi tuji jezik, kar se ujema s stališči Sveta Evrope o vzpodbujanju večjezikovnosti že v osnovni šoli. In prav nemščina se v Sloveniji vedno bolj poučuje kot drugi tuji jezik. Zanja se učenci odločajo v zadnjem triletju osnovne šole, ko so stari 11–12 let, kar je z vidika spoznanj kognitivne psiholingvistike o usvajanju jezikov v določenih starostnih obdobjih precej pozno. Učni načrt je napisan za začetno učenje, za obdobje treh let. Učenec se lahko vanj vključi tudi naknadno (npr. v osmem razredu), če ima ustrezno predznanje; prav tako lahko prej iz programa izstopi. Učni program nemščine kot drugega tujega jezika pomeni podlago za nadaljevalno učenje nemščine v srednji šoli.

Za učenje nemščine kot obveznega izbirnega predmeta so značilne določene specifične. Največkrat so zbrani skupaj učenci z zelo različnim predznanjem, tako popolni začetniki kot tisti, ki so se nemščine učili že nekaj let, npr. na jezikovnih šolah, zato je nujno diferencirano delo. Narekuje pa ga tudi dejstvo, da si vsi učenci jezika niso izbrali prostovoljno, pač pa po volji staršev in se tako znajdejo v isti skupini za jezike zelo nadarjeni učenci in učno šibki. Možna je hitrejša progresija, saj imajo učenci že bogate izkušnje tako z maternim jezikom in z enim tujim jezikom (angleščino). Veliko pozornosti je treba nameniti motivaciji, saj je smiselno, da ostanejo učenci pri svoji izbiri za tuji jezik vsa tri leta, da bodo lahko nadgrajevali v srednji šoli.

Tuji jezik glede na svojo zahtevnost težko »konkurira« drugimi izbirnimi predmeti na šoli, saj mnogi med njimi pomenijo v prvi vrsti sprostitvev in zabavo za učenca. Med slabostmi velja omeniti umeščenost nemščine kot izbirnega predmeta v urnik, to je največkrat pred ali po rednem pouku, ko so otroci že utrujeni in niso sposobni koncentracije. Pri izbirnih predmetih se učitelji čutijo bolj obremenjeni tudi zaradi velikokrat številčno močnih skupin, otroke pa je treba za učenje nemščine po mnenju učiteljice »pritegniti, pridobiti in tudi ohraniti«. Zato se je treba truditi za čim

bolj razgiban pouk ter iskati vedno nove, zanimive prijeme. Dobrodošel je tudi tuji asistent – gostujoči učitelj z nemškega govornega področja, kar pa je na slovenskih osnovnih šolah bolj izjema kot pravilo. Na več šolah ni ustrezno usposobljenega učitelja za ta predmet.

Bistvo prenove predmeta nemščina

Bistvo notranje prenove predmeta je povezano z vprašanjem, katera znanja, spretnosti itn. želimo, da učenci med izobraževanjem usvojijo. Odgovor: jezikovno ravnanje! Nova usmeritev pri pouku tujega jezika pomeni odmik od golega prenašanja znanja, ki hitro zastari, v razvoj spretnosti za uspešno jezikovno ravnanje. V ospredju ni več vedenje o jeziku; pojmovanje, da jezik obvladaš, če ga znaš opisati, je preživelo. Jezik obvladaš, če ga znaš uporabljati, to pomeni v tem jeziku govoriti, poslušati, brati in pisati.

Pri nekaterih je še vedno zakoreninjeno prepričanje, da je jezik predvsem slovnica. Ne – predmet učenja je jezik učencev! Jezik raste prek potrebe, v ospredju ni več slovnica, temveč učenčeva dejavnost. Učitelj skupaj z učenci preudari, kaj je treba storiti, da se bodo jezika naučili. »Otrokom dajmo besedišče – slovnico bodo odkrili sami!« (dr. H. E. Piepho)

Glavni cilj pouka nemščine je usvajanje resnične komunikacijske sposobnosti, kar vključuje vse razsežnosti jezikovne rabe. V ospredju je razvijanje spretnosti govora in pisanja ter poslušanja in branja. Ob tem pa je treba razvijati še veliko drugih sposobnosti kot npr. sociolingvistično, diskurzno, družbeno-kulturno in strateško. Jezik je namreč sistem, ki deluje v odvisnosti od govornega okolja, zato je treba zmeraj upoštevati celotno okolje sporazumevanja. Za uspešno komunikacijo ne zadošča zgolj poznavanje jezikovnega sistema, ampak je treba poznati kulturno pogojena zunajjezikovna pravila, ki določajo, ali je neko jezikovno sporočilo sprejemljivo ali ne. Zato mora pouk tujega jezika vedno upoštevati to medkulturno razsežnost stika med dvema jezikoma in kulturama.

Kar je v učnih načrtih še novo, je težnja k standardizaciji znanja. V zadnjem času se uveljavlja evropski koncept kompetenčnih stopenj – lestvic oz. meril za obvladanje posameznih jezikovnih spretnosti, primerljivih na evropski ravni. Korak v tej smeri je prav nivojski pouk, ki nas sili k opisu standardov znanj, pa eksterna preverjanja znanja po triletjih.

Slabosti že uspešno odpravljajo

Programi stalnega strokovnega spopolnjevanja – med njimi študijske skupine – omogočajo učiteljem nemščine, da spoznajo najbolj pogostejše slabosti

poučevanja in učenja, in hkrati poti, kako se uspešno spoprijeti z njimi. Te so predvsem: neupoštevanje učenca, slaba samopodoba naših otrok, njihova slaba motivacija za učenje, slaba usposobljenost za samostojno in vseživljensko učenje, zastareli prijemi preverjanja in ocenjevanja ter prehodi med posameznimi stopnjami izobraževanja.

Premajhno upoštevanje individualnosti učenca je še vedno pomanjkljivost našega šolskega sistema. Prav izbirnost in nivojski pouk sta prva kazalnika v smeri sprememb. Naši učenci so posamezniki z različnimi nagnjenji, učnimi stili, motivacijo, stopnjo zrelosti; jezikovna kompetenca se pri vsakem od njih razvija drugače. Če se učitelj ravna po povprečju, so posledice odpor do učenja, izguba samozavesti, preobremenjenost učno šibkih in zanemarjanje nadarjenih otrok. Učni načrti sicer predvidevajo na učenca osredinjen pouk, vendar ima v šolskem vsakdanjiku učenec največkrat še vedno preveč pasivno vlogo. O ciljih, vsebinah, tempu, metodah, evalvaciji ... še velikokrat odloča učitelj sam. Učence je treba vključiti v sam pouk že pri načrtovanju pouka, da bodo vedeli, kaj so cilji, zakaj se učijo, jih nagovarjati z njim zanimivimi temami. Novo pojmovanje znanja narekuje tudi spremenjeno vlogo učitelja in učenca. Najpomembnejša naloga učitelja tujega jezika je, da učenca spodbuja in da ima od vsakega od njih visoke zahteve in pričakovanja, hkrati pa jih vodi in usmerja, da bodo dosegli cilje.

Da so motivirani učenci pri učenju uspešnejši in da je njihovo znanje trajnejše, ker se učijo zaradi svojega lastnega interesa, je že staro spoznanje. Učiti se res mora vsak sam, toda kako povečati motivacijo učencev? Ni pomembno le, kaj naj se učenci učijo, ampak vedno bolj, kako se ljudje učimo. Učitelji vedo, da emocionalni faktorji lahko pomagajo pospeševati proces učenja. Čustva ne le usmerjajo motivacijo, pač pa vplivajo tudi na to, kaj in kako se učenci učijo (pomemben je razvoj jezikovne zavesti). Za motivacijo je pomembno stalno preverjanje doseženega; učenec naj tako pogosto, kot je le mogoče dobi od učitelja povratno informacijo o svojem napredku in o doseganju ciljev. Pomembna je t. i. »rast jezika«, predvsem to, kar se je na novo naučil, koliko je napredoval od zadnjega vrednotenja. Tu je učiteljeva vloga izredno pomembna; je prvi in vsaj na začetku za učenca pogosto edini vir povratne informacije. Z ocenami učitelj drži učencu ogledalo, saj si le-ta ravno v občutljivem času zgodnje adolescence ustvarja sliko o sebi. Negativna samopodoba pa je razlog, da v šoli odpove ... Ključ za otrokovo samopodobo imajo sicer starši, rezervni ključ pa ima učitelj ...

Prizadevanje za odpravo napak povzroča strah pred neuspehom. Napake so neogibne spremljevalke pri učenju jezika. Danes napake analiziramo in po njih

sklepamo, na kakšnem nivoju znanja jezika se kdo nahaja. Pomembno je, da s popraviljanjem napak ne vzamemo volje do učenja; ne gre nam za perfekcijo, saj le-te še v materinščini marsikdo ne doseže (vsaj na ravni osnovne šole ne). V ospredju naj bo sporočilo v tujem jeziku.

Sodobni pouk tujega jezika naj pripravi učenca za vseživljensko učenje; šola ga ne more naučiti vseh jezikov, ki jih bo v življenju morda potreboval. Naučiti ga moramo, kako bo svoje učenje načrtoval, si postavljaj cilje; pomagamo mu, da si bo pridobil tehnike in strategije za samostojno učenje novih jezikov, predvsem pa, da bo spoznal pomen in nujnost vseživljenskega učenja. Učitelji še vedno delajo veliko tega, kar bi lahko učenci sami, se ne znajo umakniti in omogočiti učenje učenja med poukom. V smislu dejavnostno naravnane pouka tujega jezika so učenci enakovredni partnerji v učnem procesu, v katerem naj bo izzvana njihova lastna odgovornost za uspeh/neuspeh. Učencem moramo zaupati; pogosto so sposobni veliko več kot nam pokažejo v vsakdanji šolski praksi.

Nov je tudi faktor metakognicije; upoštevati moramo spoznanja psiholingvistike o tem, kako se uči mlajši otrok, kako mladostnik, kako sta povezana mišljenje in govor in pri učencih razviti kritično razmišljanje o lastnem učenju, da ga bo lahko usmerjal in kontroliral. Dejstvo je, da se nekdo lahko spremeni šele, ko je spozna, kaj naj spremeni; ko se bo učenec spoznal, si bo lahko zastavil cilje: »Lahko sem uspešen pri učenju tujega jezika, če ...« Ob teh aktivnostih naj bi dobili razmišljajočega učenca, ki se postopoma vedno bolj zaveda, kaj in kako se uči. Svet Evrope je razvil instrument Evropski jezikovni portfelj, ki bo to omogočal (v preizkušanju sta slovenski različici za razredno in predmetno stopnjo osnovne šole).

Drugačni metodično-didaktični prijemi zahtevajo v šolski praksi tudi drugačne oblike vrednotenja znanja. Prenova tudi pri ocenjevanju prinaša novosti: opisno ocenjevanje, zunanje ocenjevanje, nivojski pouk in nivojsko ocenjevanje, vnaprej napovedano spraševanje. Vse te »ocenjevalne« spremembe se že uvajajo, niso nove ..., še vedno pa je veliko problemov. Jezikovno znanje je zapletena kompleksna spretnost, ki se stalno spreminja in zaradi tega je ni enostavno meriti, posebno ne, če pomislimo, da je usvajanje jezika proces. Naši preizkusi znanja preverjajo še vedno predvsem slovnico in besedišče. Ustna komunikacija je pri ocenjevanju zapostavljena, jezikovna pravilnost ima še vedno (pre)-veliko težo. Pri klasičnih testih manjka merjenje procesa znanja in demonstracija usvojenih znanj na način, ki bi ga izbral učenec (cilj se lahko manifestira različno).

Prehod, predvsem iz osnovne v srednjo šolo (npr. na gimnazijo), je še vedno za mnoge učence stresen. Učitelj tujega jezika bi svoje ravnanje moral videti v povezavi s predhodnimi in sledečimi šolskimi

stopnjami. Moral bi se razumeti kot del celotnega izobraževanja tujega jezika. Namreč učenje tujega jezika je kontinuiteta – začne se v otroštvu (pogosto že v vrtcu) in traja od osnovne šole prek srednje šole vse življenje! Prav v osnovni šoli pa se tako kot pri materinščini in matematiki položijo temelji tega procesa. Cilji so procesni – prehajajo iz razreda v razred, teme se v učnem načrtu ciklično stopnjujejo.

Zunanja diferenciacija in nivojski pouk pri pouku nemščine

Največja novost pri nemščini je možnost fleksibilne diferenciacije v sedmem razredu in delna zunanja diferenciacija v osmem in devetem razredu ter s tem nivojski pouk, medtem ko sta notranja diferenciacija in individualizacija pouka že ves čas upoštevani kot načelo sodobnega pouka.

Za utemeljenost in celo nujnost zunanje diferenciacije je več razlogov. Glavni razlog pa je naslednji: naši učenci so različni! Razlikujejo se po značaju, biografsko, po interesih, po načinu učenja ... Pri »rasti jezika« gre za usvajanje drugega (ali tretjega) jezika in s tem za skrajno zapleten proces, ki poteka pri vsakem otroku – na podlagi zelo različnih možnosti in dispozicij – drugače (različen razvoj jezikovne kompetence se pogosto primerja z odprtimi škarjami). Pouk, ki se v taki skupini ravna po povprečju, posameznemu otroku ne ustreza. Brez diferenciacije pride do frustracij in utrujenosti, kar skupaj s slabimi izkušnjami v socialnem okolju blokira učni napredek. Učitelj spoznava, da se je progresija njegovega razreda, ki jo je lahko zaznal v prvih tednih, zaustavila; eni se dolgočasijo, za druge je pretežko.

Naši učitelji nemščine to »različnost učencev« občutijo kot posebno težek problem. Opredeľuje jo a) različno predznanje tako pri začetnikih kot nadaljevalcih (nivo znanja jezika se določa glede na aktivno besedišče, ki ga obvlada in glede na njegovo slovnično znanje), b) socialno okolje učencev – zelo pomembno je bolj ali manj spodbudno okolje v družini, c) osebne predispozicije – dedne ali zgodaj usvojene jezikovne sposobnosti za učenje tujega jezika.

Diferenciacija je vpričo tega pogoj za individualni napredek otrok, da bi vsakega od njih po najboljših močeh spodbujali pri odkrivanju, razvijanju in ohranjanju njihovih sposobnosti – ne le kognitivnih, temveč tudi

emocionalnih in socialnih. Vsakemu je treba ponuditi ustrezne impulze, naloge in zaporedje vaj na ustrezni zahtevnostni ravni. Učitelji pa naj bi razvili čut za opazovanje, kako učenci na različne dejavnosti reagirajo in kdaj so najbolj motivirani za izražanje v tujem jeziku. Pri tem je treba upoštevati še en pomemben faktor, t. j. čas; nekateri otroci potrebujejo za usvojitev določene jezikovne strukture pet ur, drugim zadoščata že dve.

Koncept diferenciacije temelji na součinkovanju več dejavnikov. Pri pouku nemščine se diferenciacija odraža naslednjih treh segmentih, ki so neločljivo povezani in soodvisni: načrtovanje diferenciranih učnih ciljev, nalog in vsebin; sama izvedba pouka z diferenciacijo oblik, metod in postopkov poučevanja ter segment preverjanja in ocenjevanja.

Načrtovanje ciljev za nivojski pouk nemščine

Bistveni znak zunanje diferenciacije so diferencirani cilji. V učnem načrtu za nemščino cilji niso diferencirani; označeni pa so temeljni standardi znanj, posebno ob zaključku drugega in tretjega triletja. Tako jih je treba pri vsakem tematskem sklopu posebej definirati. Cilje glede na zahtevnost diferenciramo na temeljne in zahtevnejše. Temeljni cilji odražajo najpomembnejše jezikovne spretnosti (poslušanja, branja, govora in pisanja, nadalje poznavanje besedišča, komunikacijskih funkcij in jezikovnih struktur), ki so pogoj za uspešno napredovanje, razumevanje in učenje novih vsebin. Znotraj temeljnih ciljev določimo še minimalne standarde znanj. To so tista znanja, ki še zadostujejo za pozitivno oceno, ki jih je za napredovanje iz razreda v razred nujno doseči in ki naj bi jih z diferenciacijo in individualizacijo dosegel vsak otrok. Znanje, ki ga dosegamo z zahtevnejšimi cilji, ni neobhodno potrebno za napredovanje, razumevanje in učenje novih vsebin, pač pa spodbujajo kreativnost in omogočajo hitrejše napredovanje za jezike nadarjenim otrokom. Standardi znanja se pri pouku na različnih ravneh zahtevnosti bolj ali manj prekrivajo. Pri načrtovanju ciljev je treba upoštevati procesni pristop.

Na vseh ravneh učimo temeljna znanja iz dveh razlogov: prehodnost na višjo raven in eksterno preverjanje (to je naravnano na minimalna znanja). Treba je vedno »ponuditi« več, da ima učenec možnost prestopiti v višjo skupino.

Pri jeziku je več možnosti, kako diferencirati cilje za delo v posameznih ravneh.

Slovnica	Produktivno - reproduktivno znanje (upoštevanje taksonomskih ravni)
Besedišče	Receptivno - produktivno besedišče
Poslušanje, branje	Zahtevnost besedil in spretnosti, ki jih razvijamo s pomočjo določenih dejavnosti
Govorjenje, pisanje	Vidik vodenih - prostih dejavnosti, vidiki dela z gradivom od reprodukcije naučenega do zahtevnejših dejavnosti (analiza, sinteza, evalvacija)

Znanje na produktivni ravni učenec rabi samostojno brez grobih napak, na receptivni ravni pa gre za prepoznavanje in reprodukcijo ter tvorbo le ob vzorcih in modelih.

Cilji morajo biti jasni in konkretni in učenci jih uresničujejo z dejavnostmi. Cilj in opis dejavnosti, ki jih bodo učenci opravili med poukom za doseg določenega cilja, se včasih prekrivata. Vodilo in kriterij za izbor vsebin za realizacijo določenega cilja so učitelju cilji. Učitelji nemščine so prerasli miselnost, da je snov v učbeniku tista, ki jih vodi pri poučevanju.

Načrtovanje, usmerjeno v diferenciacijo ciljev ter metod in oblik dela, zahteva timsko delo vseh učiteljev, ki poučujejo v posameznih učnih skupinah. Večini učiteljev se zdi diferenciranje ciljev in razmejitev glede zahtevnosti zahtevno, ker so meje med ravni obvladanja jezika praviloma težko določljive (učenci dosegajo različne stopnje obvladanja pri raznih jezikovnih zmožnostih). Pri usvajanju jezika ne gre za preprosto merljivo količino podatkov in znanja, temveč za komunikacijsko sposobnost, ki je težje opredeljiva. Učitelj načrtuje dolgoročne in kratkoročne cilje v letni, tematski in dnevni pripravi. Tematska učna priprava je lahko za vse učitelje, ki poučujejo v nivojskih skupinah, skupna, medtem ko metodično-didaktično pripravo napiše vsak sam, upoštevajoč učence v svoji nivojski skupini.

Diferencirani metodično-didaktični postopek

Naši učenci so različni; učitelj nagovarja razred kot seštevke različnih spretnosti v učnem procesu. Upoštevanje razlik in posebnosti posameznih učencev je za večino učiteljev že ustaljeno, vsakdanje in nujno, vedno poskušajo pritegniti učenca in tako zavestno postaviti njega in njegov svet v središče učnega procesa. Učitelj prilagaja proces učenja sposobnostim učencev tako da daje diferencirane naloge, nadalje večkanalne impulze iz perspektive različnih tipov učencev; na ta način pomaga šibkim in vzpodbuja nadarjene. Prvi pogoj za to je dobro poznavanje vsakega posameznega učenca. To omogočajo prav nivojske skupine, ki so praviloma številčno manjše.

Cilji na različnih zahtevnostnih ravneh pogojujejo didaktični postopek (in dejavnosti otrok). Le-ta se zelo razlikuje glede na posamezno zahtevnostno raven in se

odraža v učiteljevi aktivnosti v razredu. V nižjih nivojih je veliko več ponazarjanja, rabe slovenščine, preverjanja sledenja, tempo dela je počasnejši; v višjih nivojih so naloge manj vodene, učitelj manj uporablja materinščino, učence vzpodbuja k samostojnemu reševanju nalog. Pri načrtovanju didaktične priprave so učitelji pozorni še na zadostno nazornost pouka, na motivacijo za učenje (upoštevanje predznanja, uporabnost znanja – povezovanje s prakso, z življenjem, aktualizacijo). Nujno je upoštevanje postopnosti uvajanja nove snovi (od lažjega k težjemu, od nižje taksonomske ravni k višji) ter čas, ki je v posamezni zahtevnostni ravni potreben za učenje/poučevanje novih vsebin, za preverjanje in ocenjevanje.

Različen nivo jezika in različen tempo učenja naj bosta upoštevana tudi pri delovnih listih z diferencirano ponudbo. Diferenciacijo pri pouku dosežemo s postavljanjem različnih nalog. Primer: učno šibki učenci obravnavajo samo polovico besedila, srednji celo besedilo, medtem ko najboljša skupina opravi še dodatne, ustvarjalnejše naloge. Problem za učitelja je najti ustrezna besedila in naloge, s katerimi bo diferencirano delal v razredu. Za učitelje, ki z diferenciacijo še nimajo velikih izkušenj, je lahko začetek že to, da ne naredijo več nobenega osnutka delovnega lista brez diferenciranih nalog. V sedmem razredu se srečamo s fleksibilno diferenciacijo. Pri načrtovanju priprave je nujno, da se učitelji vprašajo: Kaj bodo počeli tisti v najnižji skupini? Kaj bi lahko posebno dobri dodatno naredili ob tej temi? Trening v razmišljanju na treh ravneh bo omogočil sčasoma spontano diferenciacijo pri pouku. Učitelj naj si za posamezne ravni ustvari zbirko nalog.

Diferenciacija je možna le, če učitelj živi z učenci, jih (s)poznava, upošteva njihove zmožnosti in sposobnosti. Pogoj za diferencirani pouk je disciplina v razredu in obvladovanje oblik dela kot so samostojnost, delo v dvojicah, delo v skupini in samokontrola s pomočjo danih rešitev. Ustrezna gradiva omogočajo, da usvajanje jezika poteka bolj intenzivno s samostojnim delom. Nekatere založbe že ponujajo gradiva, ki temeljijo na samostojnem učenju in pri katerih se učni cilji spremenijo v posamezne korake. Kasete, delovni lističi za samokontrolo kot testi dopolnjujejo te jezikovne programe.

Diferencirano preverjanje in ocenjevanje pri nemščini

Cilji, ki se poučujejo na treh ravneh, se tudi preverjajo in ocenjujejo na treh ravneh. Diferencirano ocenjevanje zajema vse vrste učiteljevega ocenjevanja – ustno in pisno.

Različno ocenjujemo izobraževalne cilje in funkcionalne/procesne cilje, ki pri jeziku prevladujejo. Pri nivojskem pouku poteka ocenjevanje med letom s točkami na ocenjevalni lestvici od 1 do 10, na koncu leta pa sledi pretvorba v šolske ocene. Ta lestvica je dovolj razlikovalna za pouk na treh ravneh. Namesto intuitivne, enotne ocene si prizadevamo za analiziranje učenčevega dosežka po kriterijih. Opisni kriteriji znanja izhajajo iz ciljev, zastopajo pa naj tisto, kar je najpomembnejše, ne pa vidike, ki so najbolj očitni ali pa najlažje merljivi (npr. slovnico).

Precizno načrtovani cilji po nivojih olajšajo ali sploh omogočajo sestavo testov za preverjanje in ocenjevanje. Temeljne cilje preverjamo v vseh treh učnih skupinah; za nižji nivo dodamo naloge za minimalne cilje in za višji nivo zahtevnejše cilje. Vedno omogočimo učencu, da dokaže obvladanje ene stopnje višjih ciljev, kot so v njegovi skupini. Občasno damo vsem učnim skupinam enake preizkuse, da vidimo, ali ustrezno napredujejo v svoji skupini. V prehodnem obdobju učitelji nemščine sestavljajo tako enotne kot diferencirane teste. Zadnji so vedno bolj potrebni, saj je nujno upoštevati pravila, da se ocenjuje le to, kar je bilo pri pouku obravnavano in utrjeno. Za uspešno ocenjevanje mora učitelj dobro poznati učne cilje in standarde znanja, prav tako pa mora biti usposobljen za to, s kakšno nalogo oz. dejavnostjo bo preverjal in ocenjeval realizacijo ciljev.

Prizadevati si mora, da bo preverjal in ocenjeval to, kar hoče. Z nalogo ne merimo vsega naenkrat; tu so

pasti, ki se jih učitelji morajo zavedati, ker se nekatere jezikovne spretnosti prekrivajo oz. so si blizu.

Naj končam s temeljno predpostavko diferenciacije: Naši učenci so različni in se različno učijo; to je njihova pravica. Z določitvijo standardov znanj ter diferenciacijo se sistemsko vzpostavlja skrb za vsakega izmed njih, upoštevajo se njegove sposobnosti in interesi. Manjše število otrok v skupini navsezadnje omogoča učitelju, da več časa posveti posamezniku. Učni uspeh se je zato pri mnogih učencih zboljšal, negativnih ocen skorajda ni. Učno šibkejši imajo med sebi enakimi več možnosti, da se tudi sami uveljavijo, zato so postali bolj samozavestni in pripravljeni za sodelovanje. Na drugi strani nivojske skupine pri tujem jeziku ostajajo kljub vsemu še naprej heterogene, hkrati pa so predvsem učno šibki učenci prikrajšani za možnost učenja od jezikovno bolj nadarjenih sošolcev. Pomanjkanje sodobnih učbenikov in didaktičnih gradiv pa pripomore k izrinjanju nemščine kot prvega tujega jezika iz naših osnovnih šol.

Sodobni pouk tujega jezika postavlja pred učitelja visoke zahteve. Odgovoren je za to, da bo učenec dobil ustrezna znanja za nadaljevanje šolanja; od njega je zelo odvisno, ali bo šola za učenca kraj učenja in tudi kraj, kjer je lahko uspešen. Med učenčevimi izkušnjami pri pouku naj bo tudi tista, da je učenje jezika lahko doživetje nečesa novega, zanimivega, kot odkrivanje novih svetov ...

Delati drugače pomeni za učitelja prekoračiti meje navad, za to je potreben pogum, strokovno znanje, kreativnost in obilica dela. Samo v profesionalnosti učiteljev je ključ za upanje, da se bo v Evropi ohranilo bogastvo jezikovne različnosti tako, da postaja učenje tujih jezikov, tudi sosedskih, šolska in vseh nas vsakdanjost. Le tako se bomo ognili prevladi enega ali nekaj prevladujočih jezikov v smislu nekdanje latinske, dandanes pa angleške *lingve franke*.

VIRI

Učni načrt za predmet Nemščina v devetletni osnovni šoli.

Zavod RS za šolstvo, Ljubljana 2000.

Seminar Diferenciacija in skupinsko delo pri pouku nemščine, Maribor 2000.

Holc, Nada: Poročilo o spremljavi uvajanja nemščine v devetletni OŠ. Maribor, avgust 2001.

